

Vernepleierprofesjonen i møte med vold og aggresjon

Og dens relevans i kriminalomsorgen

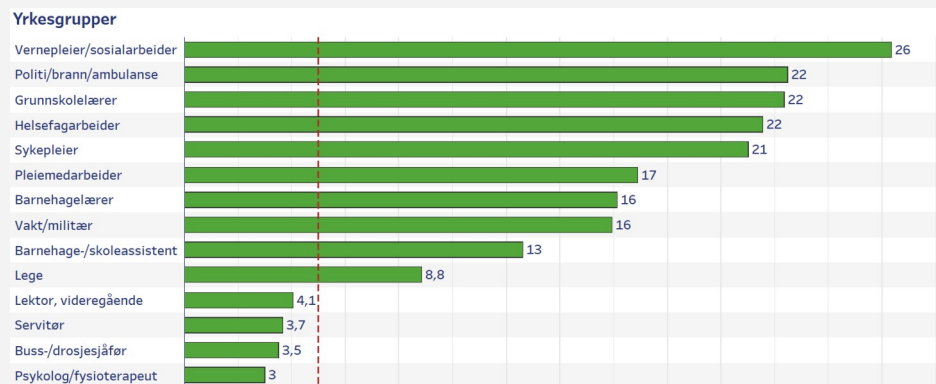
05.03.2026

Eireen Finden, Førstelektor. Høgskulen på Vestlandet

Vernepleierne topper dyster statistikk

- I 2018 opplevde over halvparten (56%) av vernepleiere vold, trusler og uønsket seksuell oppmerksomhet på jobben (With, 2018, FO, 2018)
- I 2022 var 26% av vernepleiere/sosialarbeidere utsatt for Vold, hets og trusler (Statens arbeidsmiljøinstitutt, 2022)

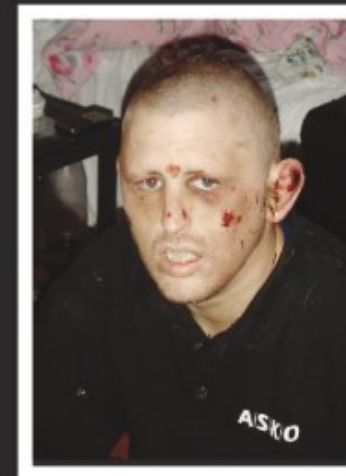
	Utsatt i alt	Trusler	Vold	Uønsket seksuell oppmerksomhet	N
Andel som er utsatt for vold, trusler og uønsket seksuell oppmerksomhet på arbeidsplassen, etter yrke. Sysselsatte 18-66 år. 2016. Prosent					
I alt	9	4	4	4	8 162
Vernepleiere	56	29	46	23	65
Miljøarbeidere mv.	34	16	18	14	101
Sykepleiere	31	13	16	15	300
Sikkerhetsarbeidere, militære, tollere, politi	25	11	19	6	119
Pleie- og omsorgsarbeidere	25	8	17	10	587
Psykologer, prester, rådgivere innen sosiale fagfelt	20	16	6	2	108
Grunnskolelærere	19	4	15	3	294
Leger	17	13	3	4	103
Førskolelærere	14	4	11	1	113
Sjåfører og andre transportarbeidere	12	7	3	7	275
Serviceyrker (personlig tjenesteyting)	11	4	2	8	285
Salgsyrker	11	4	0	8	427
Andre medisinske yrker (tannleger, veterinærer mv.)	8	2	1	6	127
Helserelaterte høyskoleyrker	8	3	3	3	122

Kvinne i 30-årene drept alene på jobb - 18-åring siktet for «brutalt drap»

...vem ...nne ...ddet ...nny?

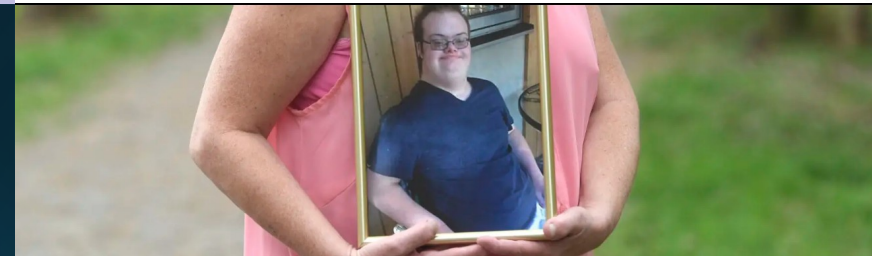
...ske nabolaget på Kampen ble Jonny Andre Risvik
...ver to uker, så døde han. Ingen grep inn.

INDUSTR
Skele flagger ut produksjonen
Den tradisjonsrike stolproduzenten tjener ikke nok her hjemme.
SANNES2.DBL, SIDE 4-5

DISPROPORTJON
Pengegalopp på Boganeset
Å løse ut Martin Grøstjelds fritids-eiendom kan bli dyrt. Kommunen vil gi 6 mill. kroner, meglere mener det dobbelte er riktig pris.
STAVANGER 2. DEL, SIDE 2

VALG 2013
Kva er egentlig forskjellen mellom partia?
Valforskar Svein Erik Tuastad har laga ein kortfatta guide til parti-jungelen.
POLITIKK 1. DEL, SIDE 16-17

Særlig sårbare voksne

Marina Söderberg er mor til Eric Torell. Han ble ved en feil skutt og drept av politiet i Stockholm i 2018. (Foto: Fredrik T/NTB)

...skere er bekymret for rettssikkerhet ...sykisk utviklingshemmede

...om blir tatt av politiet eller som er offer for kriminalitet, forstår ikke det ulovlige i det de har gjort
...er blitt utsatt for.

Vernepleieren – en
Helse og sosialfaglig
profesjon

- Tjenestene til utviklingshemmede
- Psykisk helse
- Akutt psykiatri
- Sykehjem/
hjemmesykepleien
- Kriminalomsorgen
- Spesialisthelsetjenesten
- DPS
- Skolesektoren

Helse

Sosialfag

**abilitering og
rehabilitering**

**Etikk og
rettigheter**

**Miljøterapeutisk
arbeid**

Vernepleierens kompetanse og relevans for vold og trusler

- **Helsefremming og helsehjelp**
  - Autorisert helsepersonell
  - har bred kunnskap om årsaker og forhold som påvirker kognisjon, somatikk og atferd generelt, og kognitive funksjonsnedsettelse og utviklingshemming spesielt
  - kunnskap om menneskets fysiologi, anatomi, grunnleggende behov og utvikling i et livsløpsperspektiv
  - Observasjon av symptomer, helsefremming, forståelse av sykdom og medisiner
- **Vurdering og forebygging av truende situasjoner**
  - Anvende faglig kunnskap for å vurdere situasjoner som kan utvikle seg truende for både pasienter og ansatte, og iverksette tiltak for å forebygge slike hendelser
  - Vurdere risiko for uønskede hendelser og følge opp dette systematisk gjennom kvalitets- og avvikssystemer.
- **Konflikthåndtering og forebygging av tvang**
  - Planlegge og gjennomføre samarbeidsprosesser som kan forebygge og løse konflikter.
  - Utveksle erfaringer om problemstillinger som oppstår når selvbestemmelse utfordres, for å bidra til forebygging av tvang.
- **Kunnskap om konsekvenser og håndtering av overgrep**
  - Innsikt i hvordan vold og overgrep påvirker helse, levekår og livskvalitet.
  - Spesifikk kunnskap om hvordan mistanke eller kjennskap til seksuelle og andre overgrep skal håndteres i yrkesutøvelsen.
- **Kommunikasjon i krevende situasjoner**
  - Kan beherske samtaler med barn om tema som omsorgssvikt, vold og overgrep
  - Kunne bruke relasjons- og kommunikasjonskompetanse i samhandling med brukere og pårørende.

Forskning sier!

- Kompetanse som er viktig i møte med vold og aggresjon
  - Kommunikasjon
  - situasjonsforståelse
  - Emosjonsregulering
  - Teamarbeid
  - ferdighetstrening
  - trygghet i rollen
  - risikovurdering
  - traumesensitivitet
  - systematisk forebygging
  - opplæring
  - miljømessige og organisatoriske tiltak
  - miljøterapi
  - kontinuerlig forbedringsarbeid.

(Kernaghan & Hurst, 2023., Forster et al., 2005., Baby, Gale & Swain, 2018., De Keyser & Boon, 2024., Price et al., 2015., Leach et al., 2019., Bufdir, u.å.).

Vernepleieren mellom system og individ

- Kvalitetsforbedring
- Forebyggende arbeid
  - Risikovurdering ROS analyser
  - Trygghet, trivsel og åpenhet
  - Ansattes faglige og personlige kompetanse
  - Turnusordning
  - Systemer for rapportering og deling av informasjon
- TryggEst
- Rammebetingelser
- Lovverk
  - Helsepersonell loven, helse og omsorgstjenesteloven, straffeloven, pasient og brukerrettighetsloven.
- Ivaretagelse av personal
  - Normalreaksjoner etter vold
  - Debriefing

Eireen Finden, Førstelektor

Fylkesmannen: - Kommunen svikta Jonny

Følge opp

- Komplementere ny praksis
- Ikke videreføring
- Dele erfaringene med forbedringene

Det vil ofte være nødvendig å gå tilbake til tidligere faser

1. Forberede

- Felles erkjennelse av behovet for forbedring
- Forankre og organisere forbedringsarbeidet
- Klargjøre kunnskapsgrunnlag - forskning, erfaring og brukerkunnskap

2. Planlegge

- Kartlegge behov og dagens praksis
- Sette mål
- Velge måleverktøy
- Finne / utvikle forbedrings tiltak

Evaluere

- og reflektere over
- om forbedringen er
- og eventuelt

3. Utføre

- Prøve ut og tilrettelegge ny praksis

Målrettet arbeid, vernepleierens kjennemerke

- Systematikk – kartlegging, mål, analyse, tiltak og evaluering.
- Kompetanse om vold og aggresjon
- Makt og Motmakt -strukturer som skaper avmakt, øker risiko for aggresjon og utfordrende atferd
- Forebyggende arbeid
  - Kartlegge precursors/kroppsspråk
  - Aggresjonsforløp, frustrasjon → forsvar → aggresjon → selvkontroll
  - Risikovurdering
    - BVC
    - HCR20/Armidilo-s
- Kommunikasjon
  - Nonverbal og verbal kommunikasjon
  - visuell støtte, Validering/ bekreftende språk (ASK)
- Atferdsanalyse - atferdens funksjon og hvordan atferd formes og opprettholdes av miljøet
  - FAK analyser- Foranledning – Atferd - Konsekvens

Sjekkliste for tiltak – Jon A. Løkke & Gunnar Salthe©

Observasjoner og vurderinger før valg av mål og tiltak

1. Beskrivelse av observert problem

- 1.1 Fakta om brukers atferd, livssituasjon, og somatisk og psykisk helse
- 1.2 Brukers interesser (verdier, ønsker og problemoppfatning)
- 1.3 Andre berørte parter interesser

2. Foreløpig normativ beslutning: Grunn til å gjøre noe? (Ja eller Nei)

3. Gjennomgang av relevant teori

- 3.1 Søk på empiri (evidens), effekter og bi-effekter av mulige tiltak (review-artikler og meta-analyser)

4. Omfattende beskrivelse av bruker(e)

- 4.1 Basislinje, funksjonskartlegging, funksjonelle analyser, og oversikt over læringshastighet
- 4.2 Spesifikke tiltak: Søk på empiri (evidens), effekter og bi-effekter
- 4.3 Beskrivelse av ressursbruk
- 4.4 Kasusformulering inkludert oversikt over årsakssammenhenger og mulige tiltaks effektivitet

5. Normativ vurdering av tiltakene:

- 5.1 Inneholder tiltak tvang, reduksjon av valgmuligheter, eller andre elementer som er uønsket av bruker?
- 5.2 Er tiltak akseptable for andre parter?
- 5.3 Lovhjemmel: hjemlet ressursbruk eller rettigheter til ytterligere resurser, personvern og eventuelle tvangshjemler

Mål og tiltak

6. Valg av mål og tiltak

- 6.1 Hva blir best for bruker?
- 6.2 Vurdering av brukers samtykkekompetanse
- 6.3 Prinsipiell begrunnelse for eventuelt paternalisme

Evaluering og rapportering

8. Plan for datainnsamling

- 8.1 Design: rekkefølgen på basislinje(r) & tiltak
- 8.2 Plan for kontroll på tilfeldige feil: reliabilitet
- 8.3 Plan for tiltaksintensitet: tiltaket

Relasjonskompetanse

Vernepleieren i kontekst – Handle verdibasert

ACT

Observerende
selv/mentalisering

Skape psykologisk fleksibilitet

Hjelp til å regulere egen
stressrespons, holder ro og
tydelighet.

Vernepleieren - en Helse og sosialfaglig profesjon og dens relevans for kriminalomsorgen

Vernepleiere jobber tett på mennesker med sammensatte behov, utviklingshemming, kommunikasjonsvansker og psykiske lidelser

Studieplanen understreker at vernepleiere skal ha *bred kunnskap om miljøterapeutisk arbeid, kommunikasjon, helse og funksjonsnedsettelse, samt ferdigheter i kartlegging, vurdering og tiltak.*

Profesjonen kombinerer unik **helsefaglig, pedagogisk, psykologisk** og **sosialfaglig** kompetanse - en kombinasjon som gjør vernepleiere spesielt godt egnet til å håndtere og forebygge vold og aggresjon.

Litteratur

- Baby, M., Gale, C., & Swain, N. (2018). *Communication skills training in the management of patient aggression and violence in healthcare*. **Aggression and Violent Behavior**, **39**, 67–82. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.02.004>
- Bufdir. (u.å.). *TryggEst – vern for risikoutsatte voksne*. Hentet 2. mars 2026 fra <https://www.bufdir.no/vold/tryggest/>
- Dahl, N. C., & Sørensen, D. (2020). *Vold, overgrep og omsorgssvikt mot risikoutsatte voksne: forebygging, avdekking og håndtering*.
- Dahl, N. C. (Red.). (2023). *Skyldig? Funksjonshemmedes møte med strafferettspleien*. Universitetsforlaget.
- Harris, R. (2019). *ACT made simple: An easy-to-read primer on acceptance and commitment therapy* (2. utg.). New Harbinger Publications.
- Helsebiblioteket. (2019). *Kvalitetsforbedring*. <https://www.helsebiblioteket.no/innhold/artikler/kvalitetsforbedring/kvalitetsforbedring> Løkke,
- Herscovitch, B., Roscoe, E. M., Libby, M. E., Bourret, J. C., & Ahearn, W. H. (2009). *A procedure for identifying precursors to problem behavior*. **Journal of Applied Behavior Analysis**, **42**(3), 697–702. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.1002/jaba.571>
- J. A., & Salthe, G. (2012). *Sjekkliste for målrettet tiltaksarbeid: Fra normative og deskriptive premisser til tiltak og evaluering*. **Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse**, **39**(1), 17–32. Hentet fra <https://nta.atferd.no/getFile.ashx?ldFile=640>
- Johnsen, I. E., & Løkke, J. A. (2025). *Et ACT-inspirert debrifningssystem for komplekse tjenester: en integrerende litteraturgjennomgang og iterativt design*. **Norsk tidsskrift for atferdsanalyse**, **52**, 75–97.
- Kunnskapsdepartementet. (2025). *Forskrift om nasjonal retningslinje for vernepleierutdanning* FOR-2025-07-04-1476. Lovdata. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2025-07-04-1476>
- Lillevik, O. G., & Øien, L. (2024). *Miljøterapeutisk arbeid i møte med vold og aggresjon* (2. utg.). Gyldendal.
- With, M. L. (2018, 5. november). *Kvinner og menn i helseyrker møter mest vold og trusler*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/kvinner-og-menn-i-helseyrker-moter-mest-vold-og-trusler>
- Røkenes & hansen, 2017. *kommunikasjon og relasjon*.
- Schulz, H. (2024, 26. januar). *Vil ha oppvåkning i utdanningene etter drapet på Tamima*. Fontene. <https://fontene.no/nyheter/vil-ha-oppvakning-i-utdanningene-etter-drapet-pa-tamima-6.47.1158842.844092ba73>
- Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI). (2022). *Vold, hets og trusler* [Nettside om arbeidsmiljøfaktorer]. NOA – Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og helse. <https://noa.stami.no/arbeidsmiljofaktorer/konflikter-vold-og-trakassering/vold-hets-og-trusler/>
- Stavanger Aftenblad. (2014, 7. mai). *Tragediene får konsekvenser*. <https://www.aftenbladet.no/kultur/i/m8v4p/tragediene-faar-konsekvenser>